

Bunzing. Foto Griet Nijs

Groots citizen science project in Vlaanderen

10 jaar verkeersslachtoffermonitoring

Het project **Dieren onder de wielen – de verkeersslachtoffermonitoring met vrijwilligers in Vlaanderen** – bestaat tien jaar. Het is uitgegroeid tot de meest dense dataset van verkeersslachtoffers ter wereld verzameld met vrijwilligers. Wat leren we daaruit en wat brengt het bij om de situatie voor onze wilde fauna te verbeteren?

Diemer Vercayie

In 2018 blies niet alleen waarnemingen.be, maar ook het project **Dieren onder de wielen** 10 kaarsjes uit. Tien jaar al wordt in Vlaanderen opgeroepen om waarnemingen van overreden dieren te melden via dierenonderdewielen.be en waarnemingen.be. Voorloper van dit citizen science project was een onderzoek uitgevoerd door het Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels (nu Vogelbescherming Vlaanderen). In 1995-1996 riep deze vereniging haar achterban en het brede publiek op om

waarnemingen van verkeersslachtoffers te melden, toen nog via een papieren formulier dat per post moest opgestuurd worden. Met de lancering van waarnemingen.be kon dat op digitale en veel efficiëntere manier gedaan worden en werd het project **Dieren onder de wielen** gelanceerd. Het project bestond uit verschillende samenwerkingsverbanden die elkaar opvolgden, maar de essentie bleef: gedurende tien jaar werd met steun van de Vlaamse overheid opgeroepen om verkeersslachtoffers te melden via de genoem-

de platformen. Dit resulteerde in een schat aan informatie.

De cijfers Het citizen science project **Dieren onder de wielen** groeide op tien jaar tijd uit tot een succes met wereldfaam. Voor Vlaanderen en Brussel werden tot op moment van schrijven (2019-04-16) waarnemingen van in totaal 99.191 verkeersslachtoffers gemeld. Op het moment dat dit nummer van *Zoogdier* verschijnt is hoogst waarschijnlijk de kaap van 100.000 overschreden.

Goed voor een datadensiteit van 7,2 dieren per vierkante kilometer of 1,36 dieren per kilometer weg. Sinds 2008 werden zo maar eventjes 321 verschillende diersoorten als verkeersslachtoffer gemeld, waaronder ook van zeldzame soorten. Meer dan 4.000 vrijwilligers weerstonden de vaak onprettige aanblik en hielpen (met een of meerdere waarnemingen) om deze berg toch wel enigszins lugubere gegevens te verzamelen. Naast de losse waarnemingen werden en worden sinds begin 2014 ook trajecttellingen uitgevoerd waarbij ook gedocumenteerd waar (welk traject) en wanneer er gezocht is. Met die extra informatie over zoekinspanning kunnen meer analyses gemaakt worden zoals een betere identificatie van knelpunten of een schatting van het totaal aantal dieren dat jaarlijks sneuvelt in het verkeer. De verkeersslachtoffers die gemeld worden zijn maar het topje van de ijsberg. Enerzijds passeert niet langs elk slachtoffer een waarnemer voor het verdwijnt, anderzijds strompen dieren soms nog weg van de baan, uit het zicht, belanden ze in de berm, worden ze verwijderd door aaseters, enzovoort. Tot eind februari 2019 werden maar liefst 7.144 tellingen van vaste trajecten uitgevoerd. Daarnaast is het sinds juli 2018 ook mogelijk eender welke route die je aflegt te registreren met de apps ObsMapp en iObs. Zo ben je niet gebonden aan een vaste route, maar kun je eender waar en eender wanneer een verkeersslachtoffermonitoring van een bepaald traject uitvoeren. Zo werden al 1.876 van deze flexibele routetellingen uitgevoerd (anno 31/3/2019), goed voor 31.500 gemonitorde kilometer weg. Samen met de vaste

routetellingen werd zo al meer dan 80.000 kilometer weg gemonitord op aanwezigheid van verkeersslachtoffers, oftewel bijna twee keer de wereld rond.

Wereldwijd een succes Voor zover we konden nagaan is Dieren onder de wielen het langst lopende citizen science project rond verkeersslachtoffermonitoring en is het de meest dense dataset ter wereld. Een gelijkaardig internationaal bekend project in Californië (39,5 miljoen inwoners, 423.970 km²) startte een jaar later en rondde medio 2018 de kaap van 58.000 verkeersslachtoffers of een datadensiteit van 0,14 slachtoffers per vierkante kilometer of 0,09 per kilometer weg. Dieren onder de wielen startte één jaar eerder, maar ondanks (of dankzij?) bijvoorbeeld een veel kleiner aantal inwoners, een korter wegennet en een kleinere oppervlakte werden er toch heel wat meer verkeersslachtoffergegevens verzameld in

Vlaanderen.

De jarenlange actieve promotie voor het project – dankzij steun van de Vlaamse overheid, Departement Omgeving – was daarin een belangrijke factor. De website en apps zijn uiterst handige tools en zeker een belangrijke factor, maar dezelfde tools zijn beschikbaar in Wallonië (Figuur 1) en Nederland waar zonder die inzet rond promotie toch heel wat minder data en vooral een lagere densiteit van verkeersslachtoffers verzameld werden in dezelfde tijdsspanne (Wallonië: 19.585, 1,2/km²; Nederland: 70.343, 1,7/km²).

Toch is het niet dé grootste databank van verkeersslachtoffers ter wereld, want in Zweden – waar het verplicht is de politie te contacteren bij een aanrijding met groot wild (een 20-tal soorten) – worden jaarlijks ca 70.000 aanrijdingen gedocumenteerd. Anderzijds is het wel de grootste databank verzameld met vrijwilligers.

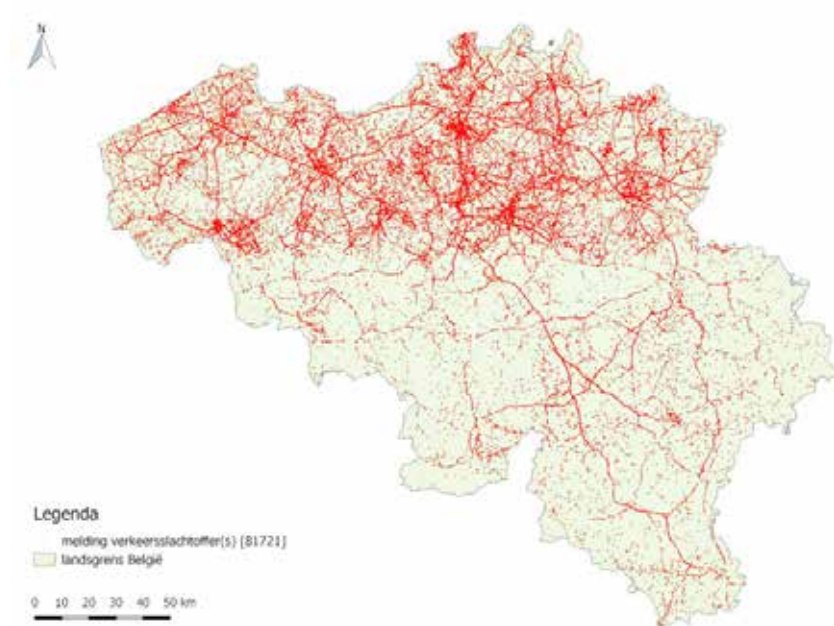
Overigens is het ook in financiële termen een succesvol project. Op basis van de cijfers uit trajecttellingen weten we dat om hetzelfde aantal verkeersslachtoffers te verzamelen twee personen 9 jaar aan een stuk fulltime (38 uur per week, 47 weken op een jaar) per fiets de Vlaamse wegen zouden moeten afrijden op zoek naar verkeersslachtoffers.

Wat levert dat nu op? We doen natuurlijk niet aan noteren om te noteren, maar om er iets uit te leren over de impact van de transportinfrastructuur en het verkeer op de natuur en vooral omdat er op die manier actie kan ondernomen worden om knelpunten aan te pakken en die impact op de natuur te verkleinen waar mogelijk en in de mate van het mogelijke.

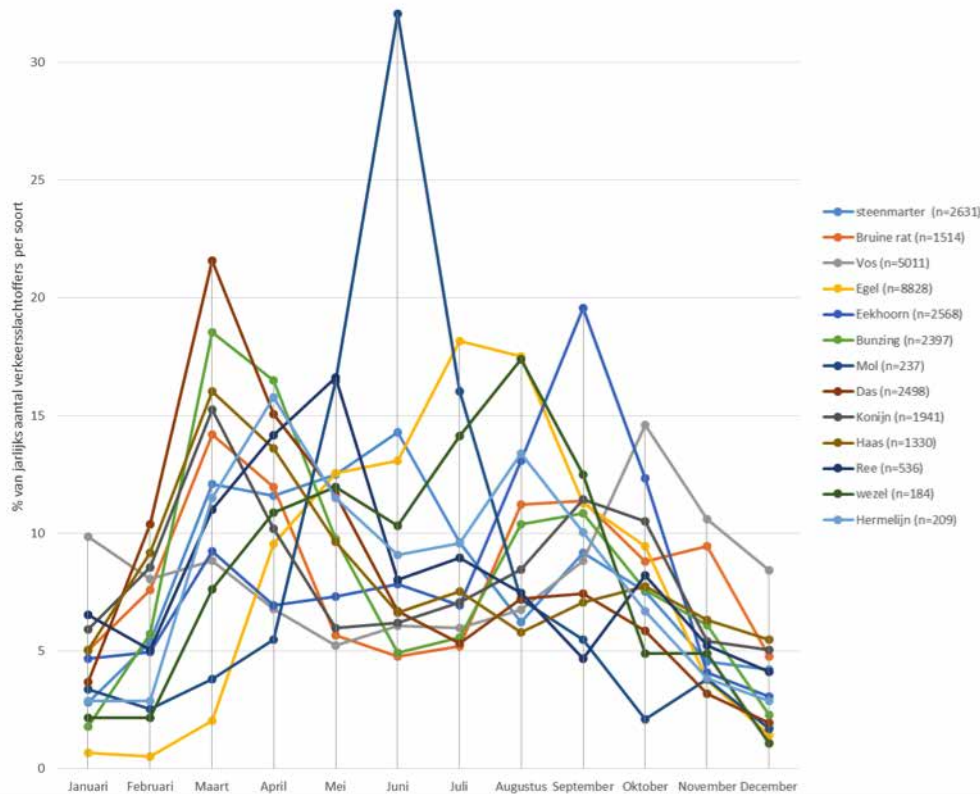
Hoewel er nog heel wat diepgaander analyses op de gegevens mogelijk zijn (hierbij dus een uitnodiging aan onderzoeksinstituten en universiteiten) hebben we de voorbije tien jaar al heel wat geleerd. De top tien van

Soort	Aantal
1 Gewone Pad - <i>Bufo bufo</i>	18.067
2 Egel - <i>Erinaceus europaeus</i>	5.728
3 Vos - <i>Vulpes vulpes</i>	3.467
4 Bruine Kikker - <i>Rana temporaria</i>	1.808
5 Das - <i>Meles meles</i>	1.795
6 Steenmarter - <i>Martes foina</i>	1.698
7 Rode Eekhoorn - <i>Sciurus vulgaris</i>	1.693
8 Bunzing - <i>Mustela putorius</i>	1.660
9 Merel - <i>Turdus merula</i>	1.590
10 Konijn - <i>Oryctolagus cuniculus</i>	1.236

Tabel 1 Top tien van geregistreerde verkeersslachtoffers

Figuur 1 Verkeersslachtoffers geregistreerd in waarnemingen.be (inclusief dierenonderdewielen.be) tot en met 31/7/2018. Merk op dat enkel verkeersslachtoffers en de landsgrens afgebeeld werden, geen wegen.

Figuur 2 Aandeel meldingen per maand voor een selectie zoogdieren. In het algemeen is er voor zoogdieren een duidelijke voorjaarspiek en een kleinere piek in augustus-september.

meest gemelde verkeersslachtoffers (waarbij egel stevast op nummer één staat qua zoogdieren) vertelt ons iets over de kwetsbaarheid van soorten (Tabel 1). Grafieken aantal slachtoffers per maand vertellen ons in welke periode van het jaar een soort het meest kwetsbaar is (of we de grootste kans lopen om een aanrijding te hebben met de betreffende diersoort, Figuur 2). Het levert voor sommige soorten die vaker als verkeersslachtoffer gezien worden dan levend zelfs belangrijke verspreidingsinformatie op. Op basis van de trajecttellingen konden we berekenen dat er jaarlijks in Vlaanderen zo'n 5 miljoen dieren sterven onder onze wielen (14.000 per dag of 1 om de 6 seconden). Bekijken we de data op kaart dan gaat het eerder om knel-lijnen dan knel-punten (Figuur 1). Wegen vormen een aaneenrijging van verkeersslachtoffers. Maar bij nadere

inspectie per soort of soortgroep blijken er wel relaties te zijn met de omgeving en specifieke gevaarlijke punten. Waar transportassen (zoals snelwegen en spoorlijnen) gecombineerd worden, wordt een extra grote barrière gevormd. De snelweg tussen Leuven en Luik bleek dubbel gevaarlijk voor wild omdat enkel de hst-spoorlijn die ernaast ligt afgerasterd is. Dieren die van noord naar zuid de snelweg trachten over te steken, botsen op het raster tussen de snelweg en de spoorlijn en hebben geen andere keuze dan terug te gaan waar ze vandaan kwamen, terug over de snelweg. Vermoedens werden bevestigd dat er meer verkeersslachtoffers te vinden zijn waar wegen door bossen of graslanden snijden.

Maar een van de belangrijkste realisaties van dit project is dat de problematiek niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk op de

kaart gezet is in Vlaanderen. Door deze monitoring uit te voeren als een citizen science project waarbij promotie erg belangrijk is om het project levendig te houden, werden over de jaren heen honderden berichten uitgestuurd via de communicatiekanalen van Natuurpunt naar haar eigen achterban, maar ook naar het brede publiek. Berichten die gretig opgepikt werden door de media, zelfs in die mate dat journalisten de laatste jaren in januari zelf spontaan contact opnamen met Natuurpunt voor een stand van zaken van de cijfers voor het afgelopen jaar. En als er een vraag gesteld wordt over deze resultaten in het bekende tv-programma *De Slimste Mens Ter Wereld*, weet je dat de problematiek mainstream kennis geworden is. Dat vertaalde zich de afgelopen jaren ook in steeds meer parlementaire vragen over de problematiek aan de bevoegde ministers.

Hoe vertaalt zich dat in mitigatie-acties?

Je zou verwachten dat in het land met (op Malta na) de hoogste densiteit aan wegen van gans Europa (5 km weg per vierkante km) ook de meeste investeringen gedaan worden voor ontsnippering. Maar dat valt in Vlaanderen tegen in vergelijking met de inspanningen die geleverd worden in Nederland. In Vlaanderen werden bijvoorbeeld tot nu toe 5 ecoducten gebouwd, in Nederland 66. Om eenzelfde aantal ecoducten per kilometer weg te bekomen moeten er in Vlaanderen nog 28 bijkomen. Hoog tijd dus voor Vlaanderen om een tandje bij te steken en net zoals in Nederland een concreet Meerjarenprogramma Ontsnippering uit te werken met duidelijke visie, planning, timing en budget. Het stelt alvast hoopvol dat de overheidsadministraties dezelfde conclusie getrokken hebben en een eerste voorstel Meerjarenplan opgesteld hebben. Nu is het aan de net verkozen politici om ook de keuze te maken om hierin te investeren.

Zelf bijdragen? Wil je zelf een steentje bijdragen tot een eerste stap voor minder verkeersslachtoffers? Meld dan je waarnemingen van aangereden dieren. Op www.natuurpunt.be/dierenonderdewielen ontdek je in het introfilmpje hoe je dat doet. Meer informatie over de resultaten van dit project is te vinden op Zoogdier Digitaal.

Diemer Vercayie werkt bij Natuurpunt Studie en coördineert er onder meer het project *Dieren onder de wielen*. Als vrijwilliger is hij actief als voorzitter van de Natuurpunt Zoogdierenwerkgroep Vlaanderen.

Boschmarter. Foto Fokko Erhart